

Pamuk, Orhan

Orhan Pamuk – ukázka z nového románu Rusovláska

Porta Balkanica. 2018, vol. 10, iss. 1-2, pp. [68]-71

ISSN 1804-2449 (print); ISSN 2570-5946 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/138947>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ORHAN PAMUK – UKÁZKA Z NOVÉHO ROMÁNU RUSOVLÁSKA

Petra Sedmíková

Mým jediným úkolem na dně studny bylo plnit vědro zapáchající zeminou s kousky mušlí, mořských ulit a rybích zubů. Tady to bylo mnohem snazší než nahoře. Ale potíž nebyla v tom, nabrat písek, naházet do vědra a poslat nahoru, ale vydržet v té pětadvacetimetrové hloubce.

Strach jsem dostal, už když jsem se spouštěl dolů. S jednou nohou ve vědru jsem se oběma rukama pevně držel lana a postupně se nořil do temnoty. Na okamžik jsem v betonové stěně spatřil pukliny, pavoučí sítě a prazvláštní skvrny. Sledoval jsem uspěchanou ještěrku, jak utíká nahoru vstříc světlu. Podzemní svět jako by nás varoval za to, že jsme mu probodli srdce betonovou rourou. Každou chvíli by mohlo přijít zemětřesení a já bych zůstal pohřbený navěky zde. Občas jsem z podzemí zaslechl podivné chrčivé zvuky.

„Pouštíííím!!!!“ křičel mistr Mahmut shora, když posílal prázdné vědro.

Při pohledu nahoru vypadal otvor tak maličký a vzdálený, že se mi okamžitě zachtělo být nahoře. Mistr byl netrpělivý, tak jsem zase rychle plnil vědro a posílal nahoru.

Mistr měl mnohem více síly než já, rychle otáčel rumpálem a tahal vědra nahoru. Opatrně je pokládá stranou a vysypával do připraveného koše, poté je hned spouštěl zase dolů.

Sledoval jsem celý tento proces bez hnutí, s hlavou neustále vztyčenou směrem nahoru. Pokud jsem ho viděl, necítil jsem se tady dole tak osamělý. Když mistr stahoval vědro stranou, objevil se i kousek oblohy. Byla nádherně modrá! Svět byl tak

daleký, jako bych se díval obráceným dalekohledem, ale byl překrásný.

Než se mistr opět objevil v otvoru, nehnul jsem se z místa a s očima upřenými vzhůru sledoval oblohu skrz obrácený dalekohled. Když jsem ho konečně nahoře spatřil, oddechl jsem si. Pak když dosedlo vědro na zem, zavolal jsem nahoru „Oukej!“

Jakmile se mi mistr ztrácel z dohledu, když odjížděl vysypat kolečko plné písku a zeminy, popadl mě strach. Co když se mu nahoře něco zabodne do nohy nebo se mu něco stane? Co když mi bude chtít dát za vyučenou a vymáchat mě v tom a nějakou dobu se nahoře v otvoru ani neobjeví? ... Kdyby mistr věděl, že jsem s rusovláskou strávil noc, potrestal by mě?

Desetkrát nebo dvanáctkrát jsem se ohnal lopatou, a vědro bylo plné, pak jsem chvíli pracoval s krumpáčem, ale zanedlouho jsem kvůli temnu a prachu neviděl ani na krok. Písčité zemina byla měkká a světlá. Bylo zřejmé, že tady vodu nenajdeme. Byla to zcela zbytečná námaha.

Jakmile bychom narazili na vodu, šel bych do Öngörenu za rusovláskou. Nebylo důležité, co by tomu řekl Turgay. Ta žena mě milovala. Všechno bych mu řekl. Mohl by mě uhodit nebo dokonce zbít. Co by asi rusovláška dělala, kdyby mě tak najednou spatřila za bílého dne?

Poté co jsem ve snaze ukonejšit sám sebe naplnil tři vědra (počítal jsem je) a poslal je nahoru, znovu mě přepadla úzkost. Mistr se objevoval se zpožděním a z podzemí se ozývaly nějaké zvuky.

„Mistře, mistřééé!!!“ volal jsem nahoru. Modrá obloha měla velikost mince. Kde mistr vězel? Zakřičel jsem z plných plic.

Mistr se nakonec u studny objevil.

„Mistře, vytáhněte mě nahoru!“ zavolal jsem.

Neodpověděl. Přešel ke klíce rumpálu a začal vytahovat plné vědro vzhůru. Copak mě neslyšel? Nespustil jsem oko z vědra, které pomalu stoupalo.

Když vědro dorazilo nahoru, mistr se opět objevil. Byl strašně daleko. Vší silou jsem zakřičel. Ale jak ve špatném snu k němu můj hlas nedolehl. Vysypal vědro, a otáčeje klikou rumpálu, pomalu spouštěl vědro dolů.

Znovu jsem zakřičel, ale opět mě neslyšel.

Uběhla nekonečně dlouhá doba. Představoval jsem si, jak mistr odváží kolečko, převrací ho a vysypává z něho písek, teď se vrací, teď už musí být zpět. Ale nebyl. Možná někde stranou pokuřoval.

Když se opět objevil, zavolal jsem na něho. Ale dělal, jako by nic neslyšel. Okamžitě jsem se rozhodl: Stoupl jsem si jednou nohou do vědra, popadl lano a zakřičel „tahejtééé“.

Když mistr Mahmut ztěžka otáčel klikou rumpálu a tahal mě nahoru, byla ve mně malá dušička a byl jsem šťastný.

„Co se děje?“ řekl v okamžiku, když jsem díkybohu došlápl na dřevěnou plošinu.

„Mistře, já už dolů nejdu.“

„O tom rozhoduji já.“

„Ano, máte pravdu, mistře,“ řekl jsem.

„Výborně. Kdyby ses takto choval od prvního dne, možná bychom už dávno na tu vodu naražili.“

„Mistře, ten první den jsem byl nováček. Copak za to můžu já, že jsme vodu nenašli?“

Pozvedl jedno obočí a pokusil se o výraz plný pochybnosti. Viděl jsem, že se mu nelíbí, co jsem řekl. „Mistře, do konce života na vás nezapomenu. Pracovat po vašem boku byla pro mě škola života. Ale tuhle studnu už nechme raději být. Dovolte, abych vám políbil ruku.“

Mistr však ruku nenatáhl. „Už nikdy o tom nechci slyšet. Rozumíš?“

„Rozumím.“

„Teď mě spusť dolů. Do oběda máme ještě víc jak hodinu. Uděláme si dnes delší pauzu. Ty se můžeš natáhnout pod ořešák, zdřímnout si a odpočinout.“

„Bůh vám to opláť, mistře.“

„Tak a teď mi pomoz dostat se dolů.“

Otáčel jsem klikou a mistr pomalu mizel v útrobě studny.

Rychle jsem vysypával vědro, vši silou točil klikou a poslouchal mistrovny pokyny zdola. Koupal jsme se ve vlastním potu a občas zaběhl do stanu, abych se napil vody. Když jednou při vysypávání z písku vykoukla zkamenělá rybí lebka, ubral jsem tempo. Mé zpoždění mělo za následek, že ze studny se opět začaly ozývat mistrovny nadávky. V okamžicích, kdy už jsem nemohl a měl toho dost, myslel jsem na rusovláščina ňadra a barvu její pokožky.

Zvědavý bělásek se žlutými puntíky beze spěchu prolétl kolem našeho stanu, nad rumpálem i studnou a pokračoval dále.

Co to mohlo znamenat? Vzpomínám si, že vlak z Istanbulu do Edirne, který mířil dále do Evropy a každý den o půl dvanácté ztěžka projížděl kolem nás, jsem považoval za znamení toho, že všechno nakonec dobře dopadne. O hodinu později během polední pauzy kolem půl jedné jsme slyšeli vlak v opačném směru, z Edirne do Istanbulu.

Co kdybych o pauze zaběhl do Öngörenu a viděl se s rusovláskou? Honilo se mi to hlavou. Chtěl jsem se jí na mistra Mahmuta zeptat. Zajistil jsem kliku od rumpálu, aby nevyklouzla. Když jsem popadl přicházející vědro za ucho a odtáhl stranou, zase jsem zdola zaslechl mistrovo hartusení.

Má ruka sama od sebe zkušeně zlehka táhla vědro stranou na dřevěnou plošinu, když tu se plné vědro vysmýklo z háku a spadlo dolů do studny.

Ztuhl jsem.

„Mistřééé!“ zakřičel jsem ihned poté.

Ještě před chvílí na mě mistr zdola volal. Ale teď bylo ticho.

Zdola se ozval bolestný nářek. Pak vše ztichlo. Na ten výkřik nikdy nezapomenu.

Ustoupil jsem o krok zpět. Ze studny se nic nezývalo a netroufal jsem si ke studni se přiblížit a podívat se dolů. Možná nešlo o výkřik, mistr třeba jen nadával.

Celý svět byl tichý jako ten otvor do studny. Nohy se mi třásly. Nebyl jsem s to vymyslet, co mám dělat.

Obrovský sršeň poletoval kolem studny, pak nahlédl do šachty a najednou byl pryč.

Běžel jsem ke stanu. Převlékl jsem si úplně zpopocenou košili a kalhoty. Když jsem si všiml, že se mi třese celé tělo, dal jsem se do pláče, ale hned jsem přestal. Před rusovláskou bych se nestyděl za to, že se celý třesu. Pochopila by mě a pomohla mi. Dost možná i Turgay. Možná bychom zavolali

na pomoc vojáky nebo starostu. Možná by přijeli i hasiči.

Utíkal jsem přes pole do Öngörenu. Když jsem míjel cikády schované ve žluté trávě, zmlkly. Chvilí jsem běžel po silnici a pak jsem se zase vrátil do polí. Když jsem sbíhal kolem hřbitova z kopce dolů, nějaká zvláštní vnitřní síla mě donutila se otočit. Nad Istanbulem jsem v dálce spatřil temné dešťové mraky.

Pokud je mistr zraněný a krvácí, musí se k němu okamžitě dostat pomoc. Ale netušil jsem, kde ji hledat.

Když jsem došel do města, zamířil jsem přímo k domu, kde bydlela rusovláška s Turgayem. Dveře zadního přízemního bytu však neotevřela rusovláška, ale nějaká jiná žena. Napadlo mě, že je to manželka toho maoisty, co vyráběl cedule.

„Odjeli,“ řekla, aniž jsem se stačil na cokoli zptat. A dveře, za nimiž jsem se poprvé v životě miloval, se mi před očima zaklaply.

Došel jsem na náměstí. Kavárna Rumeli zela prázdnotou, na poště bylo několik vojáků, kteří volali domů. Po chodnicích si vykračovali lidé z okolních vesnic, kteří přijeli do města na trh. Ty jsem v noci nikdy neviděl.

Divadelní stan na svém místě nebyl. Zprvu jsem nespatriil nic, co by dokazovalo, že tu ještě večer stál. Pak jsem ale zahlédl ústřížky od lístků a kůly, k nimž byl stan přivázaný. Byli pryč.

Aniž jsem tušil, co mám dělat, znovu jsem město opustil. O tom, kdy běžet, kdy se zastavit, kdy se podívat na plynoucí mračna na obloze a hledat v nich nějaký význam, jako bych nerozhodoval já, ale mé tělo, můj nervový systém. Potil jsem se na čele, na krku, na celém těle. V kopci cestou ke hřbitovu, tam, kde se v noci kývaly stromy v chladném větru, teď panovalo nepředstavitelné vedro. Mezi náhrobky jsem zahlédl pasoucí se ovce.

Když jsem vyšel nahoru na planinu, zpomalil jsem. Uvědomoval jsem si velmi dobře, že to, jak se zachovám během následující půlhodiny, ovlivní celý můj život, ale nemohl jsem se rozhodnout, co si mám počít. Jestli byl mistr naživu, zraněný, nebo mrtvý, na to jsem nechtěl ani pomyslet. Možná to bylo kvůli tomu červencovému parnu. Slunce mě páliilo na hlavě, na zátylku i na špičce nosu.

Když jsem si zkracoval cestu naposledy, zaslechl jsem šramotit želvu, jak se rychle snažila se mi klidit z cesty, po chvíli jsem ji i uviděl. Kdyby sešla vlevo či vpravo ze stezky, kterou jsme postupně s mistrem vyšlapali, ihned by se skryla v trávě. Ale to nevěděla, byl to osud, že se vydala stejnou ces-

tu jako já. Snažila se utíkat jako o závod. Je možné, že jsem byl ve stejné situaci, že jsem se zbytečně vydal špatnou cestou ve snaze utéci vlastnímu osudu?

V mém dětství někteří kluci v Beşiktaşı převracely želvy na krunýř a nechávaly je na slunci zemřít. Želvu, která se zatáhla do krunýře, jakmile mě spatřila, jsem opatrně vzal oběma rukama a položil do trávy.

Blížil jsem se ke studni a zvolnil dech. Přál jsem si mistra zaslechnout, i kdyby to byl bolestný nářek. Představoval jsem si, že je to jeden z běžných okamžiků, který jsme s mistrem prožili během uplynulého měsíce. Jako by to vedro do studny nespadlo a mistrovi se nic nestalo. Já bych si přihnul z láhve s vodou a zdola ze studny by se ozvaly mistrovy kletby.

Ale ve studni panovalo naprosté ticho. Bylo slyšet jen cvrkot cikád. To ticho ve mně vzbuzovalo výčitky svědomí. Na rumpálu jsem zahlédl dvě ještěrky. Udělal jsem ještě jeden krok směrem ke studni. Ale měl jsem strach, a ten mi nedovolal se ke studni ještě více přiblížit a podívat se dolů. Jako bych z toho měl oslepnout.

Stejně bych do studny sám sestoupit nemohl. Na to byla zapotřebí třetí osoba. Proto jsem běžel za rusovláskou do Öngörenu. Ale vrátil jsem se, aniž jsem komukoli dal vědět. Důvod mi nebyl jasný. Možná jsem si myslel, že se mi nepodaří nikoho najít a mistra potěší, když se za ním hned vrátím nazpět.

Nebo jsem to možná byl já, kdo rozhodl o smrti mistra Mahmuta a o nezvratnosti svého provinění. „Bože můj, smiluj se nade mnou!“ žadonil jsem. Co jsem měl dělat?

Když jsem se vrátil do stanu, opět jsem se rozplakal. Vše, co jsem s mistrem za poslední měsíc sdílel, ve mně vyvolávalo smutek, který byl k nevydržení. Čajová konvice, stokrát přečtené noviny, mistrovy tmavomodré plastové pantofle, mistrův pásek ke kalhotám, které si oblékal, když jsme chodívali večer do města, jeho budík...

Začal jsem si zničehonic balit věci. Napěchovat všechno, včetně nenošených pantoflů, do starého kufru mi nezabralo ani tři minuty.

Pokud bych tu zůstal, zatkli by mě minimálně za způsobení smrti z nedbalosti. Proces by se táhl celé roky, žádná škola, žádná univerzita, měl bych zkažený celý život, a zatímco já bych si odpykával trest ve věznici pro mladistvé, moje matka by se usoužila k smrti.

Prosil jsem Boha, aby nechal mistra Mahmuta při životě. Znovu jsem přistoupil ke studni, zdali ho nezaslechnu. Ale ze studny se neozývalo vůbec nic.

Patnáct minut před odjezdem vlaku do Istanbulu o půl jedné jsem vyšel ze stanu se starým otcovým kufrem v ruce a bez jediného ohlédnutí běžel směrem do Öngörenu. Byl jsem si jistý, že pokud bych se ohlédl, znovu se rozpláču. Navíc temná oblaka plná deště se skláněla nad městem a vše se ponořilo do děsivého nafialovělého odstínu.

Nádražní budova byla plná lidí, kteří přijeli na trh. Když jsem čekal na zpožděný vlak, obklopen košíky, pytli, balíky, venkovany i vojáky, předseval jsem si, že až do vlaku nastoupím, posadím se u okna po levé straně a do chvíle, než se vlak na křižovatce stočí, se naposledy zadívám směrem k místu, kde jsme s mistrem Mahmutem hloubili studnu. Už měsíc jsem na tento okamžik čekal. Ale představoval jsem si, že po nalezení vody budu mít v ruce odměnu od pana Hayriho.

Než vlak přijel, pozorně jsem sledoval všechny, kteří vstoupili do budovy. Rusovláška se mohla se svým souborem tímto vlakem vracet do Istanbulu. Jakmile vlak se zpožděním vjel do stanice, naposledy jsem upřel zrak na náměstí a městečko Öngören. Pak jsem se otočil a ve spěchu nastoupil. Ve vlaku už jsem v sobě necítil ztrátu sebeúcty za to, že jsem mistra na slovo poslouchal. Zaplavil mě bezmezný pocit viny.

Orham Pamuk (1952) – romanopisec, scenárista, esejista, profesor srovnávací literatury na Kolumbijské univerzitě v New Yorku. Jeho knihy byly přeloženy do více než padesáti jazyků, v roce 2006 získal Nobelovu cenu za literaturu. Velkou část života prožil v Istanbulu, jemuž věnoval stejnojmennou vzpomínkovou knihu (česky BB/art, 2006) a kde se odehrává řada jeho dalších próz. Krátce studoval architekturu, ale posléze absolvoval žurnalistiku na istanbulské univerzitě a od roku 1974 se věnuje pouze psaní. Debutoval mannovsky laděným románem Pan Cevdet a jeho synové (1982), ale skutečného literárního úspěchu se dočkal až roku 1990, kdy vydal román Černá kniha. V roce 2005 byla proti Pamukovi vznesena žaloba, poté co se veřejně vyjádřil k tabuizovanému tématu arménské a kurdské genocidy za první světové války. Politicky motivovaný proces vyvolal velkou vlnu solidarity na celém světě. Česky vyšly romány Nový život (Fra, 2007), Jmenuji se červená (Argo, 2007), připravuje se Sníh (Argo, 2009) a další překlady.

Román Rusovláška je příběhem Cema, studnařského učedníka, jenž ve svém mistrovi nalézá otcovskou autoritu, kterou v životě postrádal. Do oidipovského vztahu těch dvou vstupuje tajemná rusovláska žena, do níž se Cem bezhlavě zamiluje. Pamuk pracuje se vztahem otec-syn v několika dějových liniích, vedle klasického antického příběhu jde pro inspiraci do dávné perské legendy a děj stává do kulís Turecka od osmdesátých let minulého století do současnosti. V desátém románu tureckého nobelisty se objevují již dříve předkládané antagonismy Východ a Západ, minulost a budoucnost, tradice a moderna.

Román Rusovláška vyjde v české překlady na začátku roku 2019 v nakladatelství Argo

